RIH FUQ

Grow old along with me,
The best is yet to be.
(Browning.)

Bejn id-dlamijiet tal-ġuf u dawl tal-qabar,
Hemm id-dwal, il-lwien u l-hena ta' bin-nhar;
Għad li l-ħajja hi qasira u l-mewt kiefra,
Għal xi żmien dirgħajna jkunu ta' l-azzar.

Jiġri x'jiġri jien inħoss għandi nistqarr
Mhux tassew illi l-ħajja kollha mrar;
Jien niftakar f'Mejju msaħħar, Ġunju l-ikħal,
Waqt id-dlam, is-sried, u d-dwejjaq ta' Jannar.

Robert Browning jien ngħodd l-aqwa fost il-kbar;
Il-filosfu pessimist, filosfu ħmar;
Melius esse quam non esse *qal Wistinu:*
Żomm il-frasi. Fiha x'tomgħod u x'tixtarr.

Wara kollox kien li kien u sar li sar,
Kull triq s'issa dejjem wasslitna fid-dar;
Dak li ħadna s'issa ħadd ma joħodhulna,
U—min jaf?—forsi li għadu ġej l-aħjar.

Novembru 1948. EMANUEL AGIUS.

Reċensjoni

Ġorġ Pisani: **IL-WALTZ TAD-DELLIJIET.** — Lux Press, 1949. Prezz 2s. 6d.

KULL meta naqbad naqra l-poeżija ta' Pisani nistħajjilni nħoss għaddeija żiffa ħelwa li tidħol fil-kamra fejn inkun u tgħaddi u tħalli warajha ferħ u serħan il-qalb. Sewwa sew kif Pisani stess igħanni fis-sunett *Ħajja* (p. 30): —

Berraħt filgħodu t-tieqa ta' ġol-kamra
u daħlet fewġa taqbeż mellesija.

Minn bejn il-paġni ta' dal-ktieb ġdid Ġorġ Pisani jidher bniedem kemm kemm mibdul minn kif konna nafuh bħala l-poeta tal-*Għid taż-Żgħożija*. Kemm kemm mibdul, għax mill-bqija għadu jħobb in-Natura xorta jekk mhux iktar minn qabel; u bħala ritrattista reġa' tana erba' kwadri l-ġmiel tagħhom ta' postijiet f'Għawdex—ix-Xlendi, Marsalforn, San Blas, ir-Ramla, San Dimitri u oħrajn. Għadu jittama daqs qabel fil-poeżija bħala qawwa fil-ħajja tal-pajjiż. Isma' x'igħid: —

Imbierka l-art fejn tħabbat ta' kull siegħa
qalb il-poeti! Kbir is-sema tagħha
u s-sena kollha tħaddar ir-rebbiegħa.

Imma nsibu bidla fl-attitudini tiegħu lejn il-ħajja. Nibdew biex ingħidu li l-imħabba m'għadhiex taħkem bħal qabel fl-ispirazzjoni ta' Pisani. Tassew li fil-poeżija *Meminisse Juvat* jiftakar kif darba, fir-rebbiegħa, ħares f'għajnejn l-imħabba u ħass ġo sidru bħal tifwir ta' ħajja li qabel ma kienx jaf x'inhi. Imma x'jiswa? L-aħħar togħma li ħallietlu kienet morra u jitkexkex biss jiftakar fiha—*Meminisse Horret*. U issa kieku jista' jħalli l-bnedmin kollha warajh, l-imħabba saret "xrara li tgħib malajr", "muntanja li tinħall u tisfa' żrara" jew "kelma mingħajr tifsira". Kemm hi aħjar u isbaħ l-imħabba safja tal-ħamimiet ġol-barumbara?

U jekk insib hemm ġew tassew l-imħabba
li ili nfittex sħiħ bla ma rnexxieli,
iien nibqa' hemm u nħalli lill-bnedmin.

Escapism! Imma mhux beżżiegħi. U l-poeta li fil-poeżijiet ta' qabel rajnieh nieżel fil-qobra ta' Wied il-Mewt *bla tama*, jonkella jiġġerra malħolqien igħanni *bla rażan*, nisimgħuh issa jitlob lill-Muża biex tixgħellu l-fantasija ħalli jikteb innu kbir u qalil, innu tal-biża' li bih "id-dinja kollha ssir kulur id-demm" (p. 6). L-egħmil ġiefi tal-ħbieb foloz iġagħlu wkoll jagħdab kontra l-faċċoliżmu u l-mibegħda. U lill-kritiċi tiegħu li għax ma fehmuhx pinġewh ikrah u għeru għax in-nies ċapċpitlu meta deher fuq il-palk, jisfidahom biex juru isimhom—sfida li fil-qawwa tagħha tfakkarna f'oħra bħalha ta' August Strindberg, il-poeta u drammaturgu Svediż:—

Oħorġu f'dawl ix-xemx, la tibqgħux ġewwa,
biddlu l-ilbies minsuġ bl-ipokrisija,
taħbux il-verità b'leħen is-sewwa.

(Lill-Kritiċi Tiegħi—p. 28).

X'kien li ġiegħel lil Pisani jikteb daqs dawn sunetti fi żmien hekk qasir insibuh fis-sunett *Lis-Sunett* (p. 34). Fuq kollox jolqtuna l-ewwel erba' versi:—

Inħobbok, ja Sunett, għaliex fik jiena
inserraħ ta' sikwit dil-qalb għajjiena,
u nfassal ħsebijieti bla tbatija
taħt it-tqanqil leħħiem tal-poeżija.

Is-suġġett jittrattah minn *punto di vista* personali, ftit limitat, mhux jimraħ mal-pajjiżi u l-letteraturi bħal ma għamel Wordsworth fis-sunett tiegħu *The Sonnet*. Issa mitt sunett fihom, għax mhux kull erbatax-il vers imlaqqgħin flimkien jagħmlu sunett. U għalhekk nifirħu meta naraw li ħafna minn dawn il-mitt sunett ta' Pisani huma tassew ispirati u l-ħsieb f'idejn il-poeta jogħla sal-qċaċet li ftit s'issa laħqu bis-sunett fil-Malti. L-iktar li jidhru dgħajfa, fil-fehma tiegħi, huma xi sunetti mħaddmin fuq l-istil imsejjaħ Shakesperian, li fihom l-aħħar żewġ versi, li għandhom ikunu l-qofol tal-ħsieb kollu tal-poeta, jidhrilna li jaqgħu u jitilfu l-ispirazzjoni. Ngħidu aħna fis-sunett *Nemusa*, ma jogħġbuniex dawn l-aħħar żewġ versi:—

Xħin għada wiċċi jidher kollu qrusa
Min jemmen li kien ħtija ta' nemusa?

Għal dan in-nuqqas imbagħad Pisani jpatti bil-*couplet* li ġej, meħud mis-sunett *Kwiekeb u Nwar* (p. 18): —

U x'ħin minn ġismi r-ruħ tisfa' mifruda
Bikom f'għajnejja mmut f'ħolma ta' bjuda.

Fost l-aktar sunetti li għoġbuna u li nħossu li jmisshom jidħlu f'kull antoloġija, insemmu *San Dimitri*, *iż-Żifna tas-Sigħat*, *Il-Waltz tad-Dellijiet*, *iż-Żernieq*, *Il-Quċċata*, *Nida*, *Gugarell ta' Tfuliti* u fuq kollox *Wied il-Għasri*, fejn ta' kull filgħaxija jistħajjel il-poeta li jinġabru s-sireni rekbin fuq dahar il-kukkudrilli u l-baleni. Isemmgħu l-għanja tagħhom ta' dwejjaq, għax tilfu l-ġmiel u l-imħabba. Jitilqu, imma l-għanja tagħhom tibqa' tidwi mal-wied: —

U tibqa' tas-sireni s-serenata
iddumdam ġol-għerien u ma' kull blata;
sakemm fuq wiċċ il-baħar jaqa' velu
u l-Wied jerġa' jinsatar fil-misteru.

Donnu l-ġmiel tas-seħer li għanna l-poeta ta' l-Irlanda W. B. Yeats tlaħħam mal-ħsieb tal-poeta Għawdxi biex ilibbes ix-xtajta tagħna billbies imsaħħar.

Mhux daqshekk ispirati jidhru li huma s-sunetti miktubin tul ilvjaġġi tiegħu fil-Kontinent.

Niltaqgħu f'dan il-ktieb ma' xi diwi ta' kittieba kbar barranin. L-argument tas-sunett *It-Triq* ifakkarna fil-poeżija ta' J. Drinkwater *Mamble* li minnha wkoll tnebbaħ A. Buttiġieġ f'*Iż-Żebbuġ t'Għawdex*; mas-sunett *Kotba* qabbel, fil-bogħod, *The Scholar* ta' R. Southey; ix-xenqa għall-"bewsa taħraq nar tax-xemx ħanina" u l-"ħlewwa ta' bla tarf tar-ramel mieles" hija d-diwi ta' l-istess tqanqil fil-poeżija *Sea Fever* tal-*poet laureate* Ingliż, John Masefield. U t-tqanqil li nisslet fil-poeta tagħna t-tfajla Sqallija li xejritlu waqt li kien għaddej mnejn l-għalqa tagħha (*Vjaġġi fi Sqallija*, p. 37) ma donnokx tistħajjilha dik ix-xbejba Skoċċiża li fuqha Wordsworth għanna fil-poeżija *The Reaper*? Għall-kadenza solenni fil-metru li aħna nassoċjaw ma' l-aħjar poeżija ta' John Milton, ifakkruna fil-versi mqanqla *On His Blindness* u *On the Late Massacre in Piedmont* dawn il-versi mis-sunett *Ideal* (p. 33): —

Meta f'widnejja nisma' l-karba twila
tal-ġnus maħkuma ġewwa d-dlam tal-ġrajja
u nara żgħażagħ u xbejbiet bil-qtajja'
jissieltu mat-tiranni bl-akbar ħila......

Influwenzi ta' poeti kbar bħal dawn ma jistgħux ma jagħnux il-poeżija Maltija u jwessgħu l-motivi u l-ispirazzjonijiet tal-poeti tagħna.

Lill-ħabib tagħna Ġorġ Pisani nifirħulu minn qalbna u nħeġġuh biex jibqa' sejjer fit-triq tal-għana, itina kotba oħra tal-poeżija u hekk iwettaq dak li jgħanni huwa stess fis-sunett *Il-Qniepen* (p. 8): —

U leħni miexi miexi bl-akbar ħlewwa,
jirbaħ liż-żmien, lill-mewt u kull għedewwa,
jofroq l-arja u s-sħab, beżgħan minn ħadd.

G. C. P.